Ὡσαύτως δὲ καὶ μύδροι διαπυροι, εἴτε λίθοι φλογόεντες ἀπὸ διαφόρους πλανήτας, ἴσως δὲ καὶ ἀπλανεῖς ἀσέρας ἀποσπώμενοι, ἔπεσον πολλάκις ὡς πρηστῆρες εἰς διάφορα τῆς γῆς μέρη (1) καὶ ἐδύναντο εὐκόλως ν' ἀνάψωσι τὴν περικειμένην πυρίκαυστον ὕλην. Τέλος ῥύακες πυρὸς ἐκχεόμενοι ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀπὸ τοὺς κρατῆρας τῆς Αἴτνης, τοῦ Οὐεσσουίου καὶ ἄλλων τοιούτων ὀρέων, ἐπυρπόλησαν καὶ ἐπαύλεις καὶ δάση καὶ ἐυανδρούσας πόλεις. Ὁ δὲ Βυφφὼν λέγει ὅτι καὶ τὰ συντετριμμένα ἀπολιθώματα τῶν τοιούτων τεραστίων ἐκρήξεων ἐνίοτε αὐτομάτως ἐξεπυρσεύθησαν. (2)

Αἱ φλόγες καὶ ἡ καταναλωτικὴ δύναμις τοῦ πυρὸς ἐξέπληξαν τοσοῦτον τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε πολλὰ ἔθνη ἐλάτρευσαν τὸ πῦρ, ὡς Θεόν, οἷον οἱ Πέρσαι τὸ πάλαι, καὶ ἄλλοι δὲ μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν Ἀσίαν. Οἱ δὲ ὡς ἱερεῖς τὰ ἀνθρώπινα πάθη μεταλλεύοντες ἀγύρται ἐκίνουν διαφόρως τοὺς λαοὺς πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον. Οὕτως οἱ Δρυΐδαι ἐξέπληττον τοὺς ἐχθροὺς μὲ φλόγας· ἄλλοτε δὲ διὰ τῆς θαυματοποιίας των ἔλαμπον τὰ δάση χωρὶς νὰ καίωνται (3) Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ Ἐλευσίνια καὶ εἰς ἄλλας τελετὰς ἔτρεμον οἱ μυσταγωγούμενοι βλέποντες φλόγας πυρὸς ἀναδιδομένας ἀπὸ νάρθαν καίουσαν ἐπὶ τοῦ ὕδατος· ἄλλοι δὲ λαφπλάνοι ἐνήργουν νὰ ἀνάψῃ αὐτομάτως πυρὰ ἐπὶ τοῦ δωμοῦ. (4)

Τὰ μετέωρα ταῦτα οἱ τυφῶνες, ἡ ἀστραπή, ἡ βροντή, αἱ ἐκλείψεις, οἱ διάττοντες ἀστέρες, αἱ βολίδες, καθὼς καὶ οἱ σεισμοὶ κτλ. ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν πρώτην ἰδέαν ἰσχυροτέρου τινὸς καὶ ὑπερτάτου ὄντος· διότι αὐτὰ μόνον ἐδύναντο νὰ τὸν φοβίσωσι (Timor fecit Deos) καθὼς ἐδέξαζε καὶ ὁ Στωϊκὸς Κλεάνθης (1) Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν χρόνων ὁλόκληρος στρατιά, ἡ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδου καταπολεμοῦντος τὴν Γαλλίαν, κατελήφθη ἀπὸ τοιοῦτον πανικὸν φόβον βλέπουσα τοὺς κεραυνοὺς παρατεινομένους ἐπέκεινα τοῦ συνήθους, ὥστε ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ ἐπέστρεψεν ὅθεν ἦλθε.

Εἰς τοιούτους καιροὺς, ὅτε ἡ φύσις ὅλη συνεταράττετο, καὶ τὸ πᾶν ἐφαίνετο βεβυθισμένον εἰς βαθὺ σκότος, ἠσθάνοντο οἱ ἄγριοι τὴν σμικρότητα τῆς ὀντότητός των. Τὸ πάθος δὲ τοῦτο ηὔξανεν ἔτι μᾶλλον εἰς τὰ ζοφερὰ δάση, ὅπου ἰδιαιτέρως οἱ Δρυΐδαι ἐτέλουν τῆς θρησκείας των τὰ μιαρὰ ὄργια. Ὅθεν παραλογιζόμενοι κατὰ τὸ σύνηθες ἐφαντάζοντο τὸν μέγιστον κατ' αὐτοὺς τοῦ παντὸς δυνάστην ὡς Θεὸν ὀργῆς καὶ ἐκδικήσεως. Ἀπ' αὐτὸν προήρχετο ὁ θανατος· ἀλλὰ μὴν ἤρεσκεν εἰς αὐτὸν· ἄρα αἱ θυσίαι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἔπρεπε νὰ τὸν εὐχαριστῶσι.

Διὰ τοῦτο ἔκτοτε ἡ ζωὴ ἐκρίθη, ὕστερον δὲ καὶ ἔγεινεν ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς (2)· ὁ δὲ μωρὸς καὶ δεισιδαίμων μὴ διακρίνων τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα ἔσφαζεν ἀναλγήτως καὶ τοὺς ὁμοίους του. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθησαν αἱ θυσίαι τῶν ἀνθρώπων, αἱ ὁποῖαι ἐμόλυναν πάντα σχεδὸν τὰ βάρβαρα τῆς ἀρχαιότητος ἔθνη, (3) Φοίνικας, Αἰγυπτίους, Καρχηδονίους, Ἄραβας, Πέρσας, Σκύθας, Ἕλληνας, Ῥωμαίους, Γερμανοὺς, Γαλάτας. (4) κτλ. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι μετὰ τὴν ἐν Κάνναις νίκην τοῦ Ἀννίβα· θέλοντες νὰ ἐξευμενίσωσι τοὺς θεοὺς· μαθόντες δὲ μάλιστα ἀπὸ τῶν Σιβυλλῶν τὰ βιβλία, ὅτι Ἕλληνες καὶ Γαλάται ἔμελλον νὰ κυριεύσωσί ποτε τὴν Ῥώμην, ἔθαψαν ζῶντας Ἕλληνα καὶ Ἑλληνίδα, Γαλάτην καὶ Γαλάτιδα. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὴν Ἰφιγένειαν, τὴν ὁποίαν ἐσφαγίασεν ὁ ἴδιος αὐτῆς πατήρ; Τίς δὲν ἔμαθεν ἀναγινώσκων τὴν ἑλλ. ἀρχαιολογίαν ὅτι καὶ οἱ ἥμεροι Ἀρκάδες ἐθυσίασαν παιδία κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Λυκαίων; Ἀλλ' ἡ δεισιδαιμονία αὕτη περιῆλθεν εἰς ἅπασαν τὴν γῆν, καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ θρησκεῖαι πρὸ τῆς Χριστιανικῆς ἐδίψων αἷμα! Καὶ πρῶτον μὲν ἐθυσιάζοντο οἱ αἰχμάλωτοι, (5) εἶτα δὲ ἡ θηριότης ἐξετάθη κατὰ κλῆρον, ἢ αὐθαιρέτως ἀπεφάσιζεν. Οὕτως οἱ Ταῦροι, ἔθνος Σκυθικὸν (ὅθεν παρωνομάσθη καὶ ἡ Ταυρικὴ Χερσόνησος) ἐθυσίαζον εἰς τοὺς ἀποθνήσκοντας βασιλεῖς των τοὺς εὐνουστάτους τῶν φίλων. Πόσοι ὅμως ἐκ τούτων δὲν ἦσαν ἄξιοι τῆς ἐπιζήλου ταύτης ποινῆς καὶ διὰ τὰς πράξεις των, ἢ τὴν κατάχρησιν τῆς εὐνοίας τῶν ἡγεμόνων ἐκείνων, μάλιστα δὲ τὰ ψεύδη καὶ τὴν ἐπίβουλον κολακείαν των!

---

(1) *Οὕτως ἀναφέρει Διογένης ὁ Λαέρτιος τὸν ἐπὶ τοῦ φιλοσόφου Ἀναξαγόρου ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς πεσόντα· ἄλλους δὲ ἄλλοι ἐκ τῶν ἀρχαίων οἷον* Παυσανίας *καὶ Πλίνιος καὶ Τίτος Λίβιος καὶ Πλούταρχος καὶ Καῖσαρ. Νεώτατοι δὲ ἐξιστοροῦνται τρεῖς Α'. ὁ κατὰ τὸ* 1795 *εἰς τὸ* York. *Β'. ὁ κατὰ τὸ* 1798 *εἰς τὸ Βεγγάλ (Ἰνδία) Γ'. ὁ τῷ* 1803 *εἰς τὴν Νορμανδίαν τῆς Γαλλίας πεσὼν ἐπὶ τοῦ διασήμου χημικοῦ* Chaptal *ὑπουργοῦντος. Τότε σταλεὶς ὁ ἀστρονόμος* Biot *συνέταξε τοσοῦτον λεπτομερῆ καὶ ἐπιστημονικὴν ἔκθεσιν, ὥστε δὲν μένει πλέον εἰς οὐδένα ἐλαχίστη ἀμφιβολία. Ὁ σοφὸς οὗτος τὴν διοπετῆ Κυβέλην, τὴν ὁποίαν ἐλάτρευον οἱ Φρύγες, ἀπέδειξε τοιοῦτον ἀερόλιθον. Ἀλλὰ καὶ ὁ περίφημος Παλλὰς (Ῥῶσσος) ἠρεύνησε μύδρον ἀνακαλυφθέντα παρὰ* Κοζάκου *εἰς τὴν Σιβηρίαν καὶ ζυγίζοντα* 1400 *λίτρας· ὁ δὲ Χουμβόλδος εὑρῆκεν ἄλλον βαρύνοντα ὡς τεσσαράκοντα χιλιάδας λιτρῶν· τέλος ὁ Βονγγαινβίλ ἄλλον πολὺ ἔτι ὀγκωδέστερον δηλ. ἑκατὸν χιλιάδων λιτρῶν βάρους εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἀμερικανικοῦ ποταμοῦ τῆς Πλάτας.* C. P. Orbigny Diction· pittor. d' hist. nat.

(2) Théorie de la terre. *Ἰδε καὶ Θεόφρ. περὶ λίθων.* Σπῖνον.

(3) Lucan. Phar.

(4) *Παυσ.* Ατ. *Ἐλ.*

(1) Cicer. de natura deorum.

(2) *Ἤτο δόγμα τῶν Δρυΐδων « ἡ ζωὴ ἐξαγοράζεται διὰ τῆς ζωῆς. »*

(3) *Ἡρόδ. Διόδωρ.* Σικελ. *Πλουτ. Παυσ.* Γεραῦ. Τίτος *Λιβ.*

(4) *Καῖσαρ, Πλίν.* Τάκ.

(5) Victima qua dextra cecidi victrico vocatur. Ovid. Diction, d' antiq.